

Scientific Bulletin of Namangan State University

Volume 1 | Issue 5

Article 57

5-10-2019

METHODS OF ANALYSIS ON THE COMPETENCY APPROACH TO THE FORMATION OF STUDENT READING CULTURE

Risolat Shermatovna Turdibekova

teacher Tashkent Architecture - Construction Institute

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu>

 Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

Turdibekova, Risolat Shermatovna (2019) "METHODS OF ANALYSIS ON THE COMPETENCY APPROACH TO THE FORMATION OF STUDENT READING CULTURE," *Scientific Bulletin of Namangan State University*. Vol. 1 : Iss. 5 , Article 57.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss5/57>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific Bulletin of Namangan State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

METHODS OF ANALYSIS ON THE COMPETENCY APPROACH TO THE FORMATION OF STUDENT READING CULTURE

Cover Page Footnote

???????

Erratum

???????

ТАЛАБАЛАРНИНГ КИТОБХОНЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА КОМПЕТЕНЦИЯВИЙ ЁНДАШУВГА ДОИР ТАҲЛИЛ УСУЛЛАРИ

Турдибекова Рисолат Шерматовна, ўқитувчи
Тошкент архитектура ва қурилиш Институти

Аннотация: Мақолада олий таълим муасасаларида компетенциявий ёндашувга доир таҳлил усуллари мисолида талабаларларнинг мустақил китобхонлик маданиятини ривожлантириш муаммоси тадқиқ қилинади.

Калит сўзлар: компетенция, компетентлик, ўқиш, тушуниш, тушунтириш, таҳлил, мустақил мутолаа.

МЕТОДЫ АНАЛИЗА КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ФОРМИРОВАНИИ КУЛЬТУРЫ ЧТЕНИЯ СТУДЕНТОВ

Турдибекова Рисолат Шерматовна, преподаватель
Ташкентский Архитектурно – Строительный Институт

Аннотация: В статье рассматривается проблемы развития культуры самостоятельного чтения студентов на примере способов анализа компетенционного подхода в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, чтение, понимание, объяснение, анализ, самостоятельное чтение.

METHODS OF ANALYSIS ON THE COMPETENCY APPROACH TO THE FORMATION OF STUDENT READING CULTURE

Turdibekova Risolat Shermatovna, teacher
Tashkent Architecture - Construction Institute

Abstract: The article deals with the problem of developing the culture independent reading of the students, as an example it shows the methods of analysis of competency approach to literary education.

Key words: competency, competence, reading, understanding, explanation, analysis, independent reading.

Ёш авлод маънавияти ва интеллектуал салоҳиятини камол топтириш таълимнинг ажралмас қисми ҳисобланган китобхонлик маданиятини шакллантириш билан чамбарчас боғлиқ. Зеро, бу жараён китоб ўқишга қизиқтириш, янги нашрлар билан мунтазам танишиб бориш, қўшимча адабиётлар билан ишлаш ҳақидаги махсус билимларни ўзлаштиришга рағбат уйғотиб, кутубхона ва ахборот манбаларидан фойдаланишга доир компетенцияларга эга бўлишни талаб этади.

Бугунги кунда ўқувчиларнинг билим ва кўникмаларини амалда қўллай олиш лаёқатларини шакллантириш таълимнинг энг долзарб масалалари сифатида

этироф этилмоқда. Бу борада компетенциявий ёндашувга асосланган ДТС ва ўқув дастурлари тажриба-синовдан ўтказилмоқда.

Компетенциявий ёндашувга асосланган ДТС мақсади шахсга йўналтирилган бўлиб, ўқувчиларни эгалланган билим, кўникма ва малакалардан ҳаётда учраши мумкин бўлган турли вазиятларда фойдаланишга тайёрлаши билан аҳамиятлидир.

“Компетентлик (лотинча “competens” – “лаёқатли”, “қобилиятли”) деганда шахс билим, кўникма ва тажрибаларининг ижтимоий-профессионал мавқеи ва ўзига тегишли вазифаларни бажариш, муаммоларни ҳал қилишга қодирлиги ҳамда ҳақиқий мослик даражаси”[1] тушунилиши бежиз эмас. “Компетенция” ва “компетентлик” муаммоси Эдинбург университетининг профессори Ж.Равен томонидан махсус ўрганилган бўлиб, у аниқ предмет атрофидаги ҳаракатни самарали бошқариш учун зарур ҳисобланган ва тор доирадаги билимларни ўзида мужассам этувчи малака ва тафаккур тарзи, муайян хатти-ҳаракатларга жиддий ёндашиш қобилияти, дея таърифланади.

Д.А.Махотина, Ю.В.Фролова, В.В.Рябова, Б.А.Назарова, С.Ю.Маҳмудов каби олимлар изланишларида мазкур тушунчаларнинг мазмун-моҳияти ва хусусиятлари ҳақида атрофлича фикр-мулоҳазалар юритилади. Уларнинг этирофига кўра ва кузатишларимизга қараганда, “компетенция” шахс томонидан мукамал ўзлаштирилган предмет саналади ва у танлаган соҳада фаолият юритиш учун тайёргарлик мезони вазифасини бажарса, “компетентлик” ундан фарқли равишда шахснинг йўналтирилган таснифи, битирувчининг маълум соҳада фаолият юритиши учун шакллантирилган кўникмани англатади. Ўқувчиларда муайян сифатларни камол топтириш учун ўқитувчининг ўзидан ҳам умумқасбий компетенцияларга эга бўлиш талаб этилади. Олимлар ўқи тувчилар махсус йўналишдаги, ижтимоий, шахсий ва индивидуал компетентликни тўлиқ ўзлаштирган ҳолдагина компетентли педагог саналишини қайд этадилар. Сўнгги йилларда касбий компетентлик муаммоси Е.А.Климов, А.К.Маркова, Л.М.Митина, Ю.П.Поваренков ҳамда Н.С.Пряжников каби олимлар томонидан психология фанининг предмети сифатида тадқиқ қилинганини кузатиш мумкин. Мустақиллик йилларида мамлакатимизда ҳам компетентлик муаммолари ёритилган қатор тадқиқот ишлари амалга оширилди. Бевосита муайян соҳа мутахассисига хос бундай жиҳатларни профессор Н.А.Муслимов “индивидуалнинг, умуман, жамиятда ва хусусан, касбий соҳасида муваффақиятли фаолият олиб бориши учун зарур бўлган, атрофидаги объектлар ва субъектлар билан ўзаро ҳамкорлиги бўйича маълум бир малакалари ва касбий тажрибалари шаклланганлигининг муайян даражаси”[2] тарзида баҳолайди.

Ҳар бир ўқув фани мазмунидан келиб чиқувчи компетенциялар белгиланган бўлиб, адабий таълимда бадиий асарни ўқиш, тушуниш, тушунтириш, таҳлил қилиш (анализ–синтез) каби хусусий компетенциялар қатори умумий (таянч) компетентликнинг эстетик, коммуникатив, креативлик, нутқий, лингвистик, социолингвистик, прагматик, мустақил ва ижодий фикрлаш каби етакчи компетенциялари интеграциялашган ҳолда амал қилади.

Эстетик компетенция мақсади ўқувчиларда бадиий сўз қудрати ҳатто ўлик танага жон бағишлаши(Алишер Навоий), асар жозибаси ва нафосатини, гўзал туйғулар, энг нозик сезимларни қалбан ҳис қила оладиган шахсларни камол топтиришга қаратилган. Таълим олувчиларнинг ўзгалар билан муносабатга киришиш, муомала маданиятини эгаллаш, улар меҳрини қозонишга интилиш сифатларини шакллантириш коммуникатив компетенцияга хос хусусият ҳисобланади.

Креативлик компетенцияси ўқувчиларда ўз ишига ижодий ёндашиш, муаммоли вазиятларга ечим топа олиш, мустақил қарорлар қабул қилиш малакаларини ривожлантиришни кўзда тутати ва ҳоказо. Ушбу мақолада адабий таълимга доир хусусий ва умумий компетентликнинг мустақил мутолаа ҳамда бадиий таҳлил усуллари мисолидаги тадқиқи хусусида сўз юритилади.

Сўнгги йилларда умумий педагогикага оид тадқиқот ишларида ўқувчиларда мустақил китобхонлик маданиятини шакллантиришнинг педагогик-психологик, илмий, амалий хусусиятларига доир компетенциявий ёндашув таълим-тарбия сифати ва самарадорлигини таъминлашнинг муҳим омили сифатида тадқиқ қилинади. Негаки, билим олишнинг асосий усули бўлган мутолаа жараёнларини такомиллаштириш жамиятнинг умумий тараққиёти, ижтимоий-иқтисодий, маънавий ва маданий ривожланишида пойдевор вазифасини ўтайди, уни сифат жиҳатидан янги босқичларга кўтаришда муҳим аҳамият касб этади. Давлат таълим стандартида таълим олувчиларга "...бадиий матнни эмоционал тарзда идрок этиш ва қабул қилишни, образли ва аналитик тафаккур ва ижодий фикрлашни, китобхонлик маданиятини, адабиётнинг бошқа санъат асарлари билан яқин ва фарқли жиҳатлари ҳақидаги тасаввурларини, уларнинг оғзаки ва ёзма нутқларини ривожлантириш"[3] каби минимум талабларнинг қўйилиши фанга оид компетенцияларни эгаллаш заруриятини тақозо этади.

Китобхонлик маданиятини шакллантириш адабий таълимда энг долзарб илмий муаммолардан бири саналар экан, аввало, ўқувчи қалбида эстетик дидни юксалтириш, гўзал фазилатларни қарор топтириш, шунингдек, ёзувчи маҳорати, у яшаган давр, ижтимоий муҳит ҳақидаги материаллар, асар поэтикаси, бир сўз билан айтганда, бадиият олами синоатларини ўзлаштиришни таъминлайдиган иш усулларига эҳтиёж сезилаверади.

Китоб танлаш, уни тушуниб онгли ўқиш, шахсий кутубхона ташкил этиш, бадиий асарларни бошқаларга ҳам тавсия қилиш каби мустақил ишлар мутолаа маданиятига хос бўлиб, шахснинг бевосита амалиётга киришиши, ҳаётий ва бадиий ҳақиқатни теран идрок этиши ҳамда ахлоқий-эстетик камол топишига пойдевор вазифасини ўтайди. Китобхонлик маданиятини шакллантириш муаммосининг долзарблиги шундаки, ҳозирги пайтда ўқувчилар кўпроқ глобал тармоқ имкониятларига берилиб, бадиий асар мутолааси четга суриб қўйилаётганлиги ҳеч кимга сир эмас. Бундай шароитда мутолаа маданиятини такомиллаштиришга оид янгича талаблар қўйиш адабий таълим самарадорлигига хизмат қилиши табиий.

Бугунги кунда ўқиш компетенциясини ривожлантириш нафақат умумий ўрта, балки узлуксиз таълимнинг барча турларида эътибор қаратилиши муҳим

бўлган масалалардан ҳисобланади. Зеро, бадиий асар моҳиятини теран идрок этиш уни тушуниб, онгли ўқишга ҳар томонлама боғлиқ бўлиб, натижада ўқувчиларда жамиятдаги ўзаро муносабатлар, ҳаётда дуч келиш мумкин бўлган муаммоларни ҳал қилиш хусусида атрофлича фикр юритиш ва хулосалар чиқариш имконияти юзага келтирилади[4].

Талабаларнинг китобхонлик маданиятини ривожлантиришга қаратилган давлат стандарти талабларига мувофиқ қуйидаги тамойилларга амал қилиниши кўзда тутилади:

- а) адабий манбанинг ўқувчи ёш хусусиятига мослиги;
- б) асар устида ишлаш тамойилларини дастур мазмунига йўналтириш;
- в) адабиёт ривожининг тарихий даврларига эътибор қаратиш, бу билан яхлит дунёқарашни, ҳаётга изчил нуқтаи назарни вужудга келтириш;
- г) китобхонликни даврнинг ижтимоий, сиёсий мафкуравий, экологик муаммолари билан боғлаш.

Китобхонлик орқали ўқувчиларни адабиётга янада яқинлаштиришга шароит яратилиб, бадиий асар билан мулоқот қилиши учун зарур компетенциялар ривожлантирилади.

Хулоса қилиш мумкинки, мустақил мутолаа учун танлаб олинган асарларнинг ғоявий-бадиий хусусиятлари долзарб муаммолар билан қиёсий ўрганилиши қаҳрамонларнинг ички руҳий дунёсига турли нуқтаи назардан ёндашиш, ўқувчиларнинг туйғуларини кўркамлаштириш, ҳаётий тасаввурларини бойитиш, ижодий тафаккурини ўстириш ва эстетик дидини шакллантиришга хизмат қилади.

References:

1. Asadov Y. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv // Maktab va hayot. 2014, 1-son. –B.8.
2. Muslimov N.A. va boshq. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. -T., 2013. B.10.
3. Zunnunov A., Mahkamov U. Didaktika: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv qo'llanma.– T.: Sharq, 2006. –B.68.
4. Abdullaev X.A., Xamalova F.Yu. Yosh o'qituvchilar kasbiy bilim va maxoratlarini oshirishning ijtimoiy-pedagogik muammolari.-F. 2008. B.85.